

**BO'LAJAK JISMONIY TARBIYA O'QITUVCHILARINING KASBIY
KOMPONENTLARI VA KONIKMALARI****Xalmuratov Miyirbek Tajetdinovich**

Berdaq nomidagi QMU Jismoniy madaniyati nazaryasi va metodikasi kafedrası.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15567826>

Annotatsiya. Bu maqalada Jismoniy tarbiya o'qituvchisi nafaqat dars o'tuvchi, balki murabbiy, tashkilotchi va tarbiyachi hamdir. U o'quvchilar bilan ishlashda ularning yoshi, fiziologik xususiyatlari, jismoniy tayyorgarlik darajasini hisobga olgan holda darslarni tashkil etadi. Metodik kompetensiya dars rejasini tuzish, mashg'ulotlarni to'g'ri tashkil qilish, sport mashqlarini xavfsiz va to'g'ri bajarishni o'rgatish bilan bog'liqdir.

Kalit so'zlar: Ayniqsa, jismoniy tarbiya sohasi bo'yicha mutaxassislar tayyorlashda nafaqat nazariy bilim, balki amaliy ko'nikmalar ham kerak boladi.

XXI asrda ta'lim tizimining rivojlanishi nafaqat bilim berish, balki har tomonlama barkamol shaxsni tarbiyalashni ham o'z oldiga maqsad qilib qo'ygan. Shu nuqtai nazardan qaralganda, sog'lom turmush tarzini targ'ib qilish, o'quvchilarda jismoniy faollikni shakllantirishda jismoniy tarbiya o'qituvchisining o'rni beqiyosdir. Bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarini tayyorlashda ularning kasbiy kompetensiyalarini shakllantirish asosiy e'tiborda bo'lishi lozim. Kasbiy kompetensiya tushunchasi hozirgi kunda pedagogik ta'limda markaziy o'ringa chiqdi. Ayniqsa, jismoniy tarbiya sohasi bo'yicha mutaxassislar tayyorlashda nafaqat nazariy bilim, balki amaliy ko'nikmalar, psixologik tayyorgarlik, kommunikativ qobiliyatlar ham muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu maqolada bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarining kasbiy komponentlari, ularning mazmun-mohiyati va shakllanish yo'llari ilmiy asosda yoritiladi. Kasbiy kompetensiya bu — o'qituvchining o'z faoliyatini samarali tashkil etish uchun zarur bo'lgan bilim, ko'nikma, shaxsiy fazilatlar va kasbiy qadriyatlar majmuidir.

Kompetensiya tushunchasi ko'plab olimlar tomonidan quyidagicha tavsiflanadi:

- **Pedagogik kompetensiya** — ta'lim jarayonini tashkil qilish va boshqarish qobiliyati;
- **Metodik kompetensiya** — dars jarayonini samarali metodlar asosida olib borish malakasi;
- **Kommunikativ kompetensiya** — ijtimoiy muloqot va aloqa o'rnatish qobiliyati;
- **Innovatsion kompetensiya** — yangi texnologiyalarni o'rganish va qo'llay olish salohiyati.

Ushbu kompetensiyalar jismoniy tarbiya o'qituvchisi uchun alohida ahamiyatga ega bo'lib, ular har bir pedagogik faoliyatda muhim rol o'ynaydi.

Jismoniy tarbiya o'qituvchisining kasbiy komponentlari. Pedagogik kompetensiya

Jismoniy tarbiya o'qituvchisi nafaqat dars o'tuvchi, balki murabbiy, tashkilotchi va tarbiyachi hamdir. U o'quvchilar bilan ishlashda ularning yoshi, fiziologik xususiyatlari, jismoniy tayyorgarlik darajasini hisobga olgan holda darslarni tashkil etadi. Metodik kompetensiya dars rejasini tuzish, mashg'ulotlarni to'g'ri tashkil qilish, sport mashqlarini xavfsiz va to'g'ri bajarishni o'rgatish bilan bog'liqdir. Bu komponent jismoniy tarbiya o'qituvchisi faoliyatining asosiy negizini tashkil qiladi. Kommunikativ kompetensiya. Jismoniy tarbiya o'qituvchisining o'quvchilar, ota-onalar, sport murabbiylari va boshqa pedagoglar bilan samarali muloqotda bo'lishi zarur. Muloqot madaniyati va psixologik yondashuv bu kompetensiyaning asosiy qismlaridandir.

Innovatsion kompetensiya.

Zamonaviy ta'limda yangi texnologiyalarni, masalan, videodarslar, onlayn platformalar, AR/VR texnologiyalarini qo'llash jismoniy tarbiya darslarini yanada samarali va qiziqarli qiladi.

Bo'lajak o'qituvchi bu borada doimiy ravishda o'z ustida ishlashi kerak. Bunga ijtimoiy faollik, tashabbuskorlik, javobgarlik, sog'lom turmush tarziga sodiqlik, liderlik kabi fazilatlar kiradi. Jismoniy tarbiya o'qituvchisi boshqalarga namuna bo'lishi, o'z shaxsiy hayoti orqali sog'lom turmush tarzini targ'ib qilishi kerak. Bo'lajak o'qituvchilar uchun nazariy bilimlar yetarli emas, ular amaliyot bilan uyg'unlashgan bo'lishi kerak. Sport zalida, stadionda, o'quvchilarga dars o'tish jarayonlarida nazariy bilimlar real sharoitda mustahkamlanadi. Tajribali jismoniy tarbiya o'qituvchilari tomonidan yetakchilik qilish, yosh pedagoglarga maslahatlar berish orqali kasbiy o'sishni ta'minlash mumkin. Zamonaviy ta'limda innovatsiyalar tez-tez yangilanib turadi. Shu sababli o'qituvchilar muntazam ravishda malaka oshirib borishlari kerak. Onlayn treninglar, masofaviy seminarlar, virtual laboratoriyalar orqali jismoniy tarbiya metodikasini yangilash imkoniyati kengayadi. Misol uchun, Finlyandiya, Yaponiya va Janubiy Koreya tajribasida jismoniy tarbiya faniga katta e'tibor qaratilgan. Bu mamlakatlarda har bir o'qituvchi maxsus malaka testidan o'tadi, pedagogik innovatsiyalarni amalda sinab ko'radi. O'zbekistonning o'zida ham "Sog'lom avlod uchun" dasturi doirasida maktablarda sport to'garaklari, sog'lomlashtirish mashg'ulotlari faol yo'lga qo'yilgan. Bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarining kasbiy kompetensiyalari nafaqat ularning shaxsiy muvaffaqiyatlari, balki jamiyatda sog'lom turmush tarzini shakllantirishga xizmat qiladi.

Shu sababli quyidagi takliflarni ilgari suramiz:

1. Ta'lim dasturlarida kompetensiyaviy yondashuv asosida fanlararo integratsiyani kuchaytirish;
2. Amaliyotga asoslangan o'qitish metodlarini keng joriy etish;
3. Yosh o'qituvchilar uchun mentorlik dasturlarini ishlab chiqish;
4. Sport jihozlari bilan ta'minlangan zamonaviy o'quv bazalarini kengaytirish;
5. Har yili pedagoglar uchun kasbiy attestatsiya tizimini joriy qilish.

Bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarining kasbiy kompetensiyalarini shakllantirish sohasida quyidagi muammolar dolzarb bo'lib qolmoqda: Pedagogik ta'lim muassasalarida ko'plab nazariy bilimlar beriladi, biroq ularni real sharoitda qo'llash imkoniyatlari yetarli emas.

Bu esa bo'lajak o'qituvchilarning amaliy ko'nikmalarini yetarlicha rivojlantira olmayapti.

Jismoniy tarbiya darslarini samarali tashkil etish uchun metodik yondashuvlar muhim ahamiyatga ega.

Afsuski, ko'plab o'quv dasturlari eskirgan va zamonaviy pedagogik texnologiyalar bilan to'liq boyitilmagan. Hozirgi vaqtda AKTdan foydalanish har bir o'qituvchidan talab qilinadi.

Lekin ko'plab bo'lajak o'qituvchilar bu borada yetarli tayyorgarlikka ega emas. Virtual darslar, videodarslar yoki interaktiv mashg'ulotlar kam qo'llaniladi. Ko'plab ta'lim muassasalarida sport zallari, zamonaviy sport anjomlari yetarli emas. Bu esa amaliy mashg'ulotlarni to'laqonli tashkil etishga to'sqinlik qiladi.

Talabalar orasida jismoniy tarbiya o'qituvchisi kasbiga bo'lgan qiziqish sust. Bu sohaning jamiyatdagi nufuzi, ijtimoiy ta'minoti va moddiy rag'batlantirish mexanizmlari yetarli emasligi bilan bog'liq.

Bo'lajak o'qituvchilar uchun tajribali pedagoglardan o'rganish imkoniyatlari kam.

Ko'pgina amaliyotlar faqat rasmiy tarzda o'tkaziladi, real pedagogik faoliyatda chuqur ishtirok etish ta'minlanmaydi.

Ushbu muammolarni hal qilish uchun quyidagilarni tavsiya qilish mumkin:

- Amaliy mashg'ulotlar sonini ko'paytirish va ular sifatini oshirish;
- Zamonaviy metodika va texnologiyalarni o'quv dasturlariga integratsiya qilish;
- Sport infratuzilmasini modernizatsiya qilish;
- Talabalarni kasbga bo'lgan ijtimoiy va moddiy qiziqishini oshirish;
- Mentorlik tizimini kuchaytirish orqali yosh pedagoglarni faol qo'llab-quvvatlash.

REFERENCES

1. Axmedova, Z. (2022). *Jismoniy tarbiya o'qituvchilarining kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish usullari*. – Toshkent: TDPU ilmiy jurnali.
2. Sobirov, A. A. (2021). *Bo'lajak pedagoglarda kasbiy kompetensiyalarni shakllantirishning psixologik-pedagogik asoslari*. – Samarqand: SamDU nashriyoti.
3. Karimova, G. (2020). *Pedagogik texnologiyalar va innovatsiyalar*. – Toshkent: O'zbekiston pedagogika nashriyoti.
4. Xolmatov, B. (2023). *Jismoniy tarbiya o'qituvchilarining kasbiy kompetensiyasini shakllantirishda axborot texnologiyalarining o'rni*. // "Pedagogik mahorat" jurnali, №4.
5. Tursunov, M. (2019). *Jismoniy tarbiya va sport faoliyatida o'qituvchining kasbiy tayyorgarligi*. – Toshkent: O'zDJTI nashriyoti.
6. Respublika Ta'lim Markazi (RTM). (2022). *Jismoniy tarbiya fanidan umumiy o'rta ta'lim maktablari uchun namunaviy o'quv dastur*. – Toshkent: RTM.
7. Xalq Ta'limi Vazirligi. (2021). *Ta'lim sifatini baholashda kompetensiyaviy yondashuv konsepsiyasi*. – Toshkent: XTV.
8. Hasanov, I. & Normatov, D. (2020). *Kasbiy ta'limda pedagogning kompetensiyalarini rivojlantirish strategiyasi*. // "Ta'lim va jamiyat" jurnali, №2.
9. Yusupova, M. (2018). *Bo'lajak o'qituvchilarda metodik kompetensiyani shakllantirish metodikasi*. – Toshkent: TDPU ilmiy-uslubiy risola.
10. Xalqaro maqola: Sherrington, D. (2018). "Developing teacher competencies in physical education." // *European Journal of Physical Education*, Vol. 3(2).